

ב. ואין מבקעין את העצים התלושים ביום טוב המותרים להסקה, לא בקרדום [כלי אומנות, והוא כעין הכלי שעושים בו אוכפות לבהמות], ולא במגרה [סכין מלאה פגימות וממהרת לקוץ עצים וכלי אומנות הוא], ולא במגל [מין כלי אומנות], הואיל וכל אלו כלי אומנות הם לבקע בהם עצים, ונראה כעושה בו מלאכה.

אלא בקופיין [סכין של קצבים] הואיל ואינו כלי אומנות.⁽⁵⁾

גמרא:

שנינו במשנה: ואין מבקעין לא בקרדום ולא לא-ב במגרה ולא במגל אלא בקופיין:

והניחה עתה הגמרא, כי זה ששינו ברישא "אין מבקעין", הוא משום שהביקוע הוא מלאכה וטירחה יתירה, ואסור לבקע כל עץ. וכך שנינו:

א. אין מבקעין עצים לא מן הקורות שנשברו מערב יום טוב, ואף שעמדו להיסק בבין השמשות.

ב. ואין צריך לומר שאין מבקעין עצים מן הקורה שבבין השמשות לא עמדה להיסק, משום שנשברה רק ביום טוב.

ולפיכך תמהה הגמרא, כיצד שנינו בסיפא שהביקוע מותר, ובלבד שיעשהו בקופיין:

ואתא רבי יוסי — שאמר: כל שנכנסין לו בפותחת — לחדש שדין הקרפף תלוי בפותחת לבד, ולמימר: אין הדין תלוי בסמיכות לעיר כלל, אלא אפילו בתוך תחום שבת. ודוקא דאית ליה פותחת הוא הנקרא קרפף, אבל לית ליה פותחת אפילו סמוך לעיר נמי לא.

תא שמע: מדרקתני במשנתנו: רבי יוסי אומר: כל שנכנסין לו בפותחת, ואפילו בתוך תחום שבת.

שמע מינה: רבי יוסי תרתי לקולא קאמר:

א. אם יש לו פותחת אף שרחוק הוא מן העיר הרי זה מותר.

ב. אם סמוך לעיר אף שאין לו פותחת הרי זה מותר.⁽⁴⁾

ומסקינן: שמע מינה!

אמר רב סלא אמר רבי ירמיה: הלכה כרבי יוסי — להקל.

מתניתין:

א. אין מבקעין עצים להסקה ביום טוב, לא מן הקורות,

ולא מן הקורה של הבית שנשברה ביום טוב,

וכפי שיתבאר הטעם בגמרא.

הגמרא שלא כאחד מצדדי הספק. וראה תוספות.

5. כתב הראב"ד [הובא ברא"ש ובר"ן והביאו המשנה ברורה]: אע"ג דמכשירין שאפשר

4. ברש"י כתב, לפי פשיטות הגמרא, בדעת רבי יהודה, שבסמוך לעיר מותר אף שאין לו פותחת, וברחוק מן העיר אסור אף שיש לו פותחת. וצריך ביאור, שאם כן נמצאת פשיטות

והאמרת ברישא של משנתנו: **אין מבקעין כלל! והאיך אתה אומר שבקופיץ אפשר לבקע?!**

אמר רב יהודה אמר שמואל: זה ששנינו ברישא לאסור הביקוע, אינו משום מלאכה וטירחה, אלא הוא משום איסור מוקצה, והוא נאמר בקורות מסוימות בלבד.

והסורי מהסרא במשנתנו, **והכי קתני בה:**

אין מבקעין עצים, לא מן הסואר של הקורות [ערימת קורות שוככות על הארץ, המיועדות לבנין] **לפי שמוקצה הן, ולא מן הקורה של הבית שנשברה ביום טוב, ומעתה אינה עומדת לבנין אלא להסקה, הואיל ובבין השמשות מוקצה היתה.**

אבל מבקעין מן הקורה של הבית שנשברה מערב יום טוב, שהרי כבר בבין השמשות לא היתה עומדת לבנין אלא להסקה, ולא היתה מוקצה.

וכשהן מבקעין את הקורות המותרות בביקוע: אין מבקעין אותן לא בקרדום, ולא במגל, ולא במגרה, אלא בקופיץ.

ומסייעת הגמרא לפירוש זה, שהאיסור ברישא הוא משום מוקצה:

תניא נמי הכי: אין מבקעין עצים לא מן הסואר של קורות העומדות לבנין ולא מן הקורה של הבית שנשברה ביום טוב, לפי שאינו מן המוכן בערב יום טוב לשימוש ביום טוב.

שנינו במשנה: **ואין מבקעין לא בקרדום:**

קרדום רגיל בומן הגמרא היה משמש כולו ככלי אומנות.

אך היו גם קרדומים שהיו לראשם שני צדדים. צד אחד היה קצר, והיה עשוי כעין הקרדומים שלנו, שאינן כלי אומנות, והוא הנקרא צד ה"זכרות", ובצד הזה היו מבקעים את העצים לחתיכות.

ואילו צידו השני, הרחב, היה עשוי ככלי אומנות, ונקרא צד ה"נקבות", ובו היו קוצצים את העץ לרוחבו, דבר הנחשב למלאכת אומן.

ובדין קרדום זה, לביקוע ביום טוב, עוסקת סוגייתנו.

אמר רב חינא בר שלמיא משמיה דרב: לא שנו לאסור ביקוע בקרדום, אלא ביקוע בצד הנקבות שלו בראשו הרחב של הקרדום, שמבקעים בו את העץ לרוחבו, הואיל וביקוע שכזה הוא דומה למלאכת אומן.

אבל ביקוע גזרי עצים לחתיכות בצד הזכרות שלו, בראשו הקצר, שאין זה דומה למלאכת אומן — מותר לבקע.

ותמהינן: **פשיטא** שכך שנינו! ? שהרי **בקופיץ תנן** שמותר לבקע בו הואיל ואינו כלי אומנות כי יש בו רק צד קצר שכולו זכרות. וכיון שכך, אף קרדום בצד הזכרות שלו מותר. ומאי קא משמע לן?!

ומשנינן: הוצרך רב להשמיענו היתר קרדום בצד הזכרות.

לעשותן מערב יום טוב הוא, כיון דאי אפשר לאפות ולבשל בלא עצים עשו אותה כדיכת מלח

הקופיץ הדומה קצת לקרדום של אומנין, אסור.

ותמהינן: פשיטא?! שהרי ולא בקרדום תנן, ואף קופיץ זה בצד נקבותו הרי הוא קרדום, ופשיטא שאסור לבקע בו?!

ומשנינן: מהו דתימא, הני מילי קרדום סתם, שכולו כלי אומנות הוא שאסרו חכמים. אבל קופיץ וקרדום, כלומר: אבל כלי שמצידו האחד עשוי כקופיץ ומצידו השני כקרדום, אימא: מגו דהאי גיסא שרי [מתוך שצדו הקצר מותר], האי גיסא [צד הרחב] נמי שרי.

לפיכך קא משמע לן רב, שמותר לבקע בצד העשוי כקופיץ. (1)

מתניתין:

בית שהוא מלא פירות ונפחת הבית מאליו על ידי שנפרצה בו פירצה, נוטל אדם פירות ממנו ממקום הפחת.

ואין אומרים שמוקצין הפירות מחמת איסור, הואיל ובבין השמשות לא היה יכול לפחות את הבית כדי להוציא את הפירות, שהרי הוא סותר אוהל.

כי מהו דתימא: הני מילי שמותר הביקוע בקופיץ לחודיה, שהוא קופיץ בלבד ותו לא, שאינו כלי אומנות כלל.

אבל אם הוא "קרדום וקופיץ", שישלו צד אחד רחב כצד הנקבות בקרדום, ומצידו השני אינו כלי אומנות וכמו קופיץ, ולכן, אימא [הייתי אומר]: מגו דהאי גיסא [מתוך שצידו הרחב] אסור להשתמש בו — האי גיסא נמי [אף צידו הקצר] יהא אסור.

לפיכך קא משמע לן רב, שבצידו הקצר מותר לבקע.

ואיכא דמתני לה לדברי רב אסיפא של משנתנו, ששנינו בה: ואין מבקעין אלא בקופיץ:

סתם קופיץ אין בו אלא צד אחד הראוי לחיתוך והוא אינו כלי אומנות, אך יש העושין לו שני צדדים לחיתוך, ומצידו האחד דומה הוא קצת לסתם קרדום שהוא כלי אומנות, ומצידו השני עשוי כשאר קופיץ, ובדין קופיץ זה הוא שדיבר רב.

אמר רב חיינא בר שלמיא משמיה דרב: לא שנו שהביקוע בקופיץ מותר, אלא כשמבקע בזכרות שלו הוא הצד העשוי כקופיץ שאינו כלי אומנות, אבל בנקבות שלו בצידו של

שמותר על ידי שינוי [לעיל יד א].

וראה תוספת דברים בזה ברא"ש בר"ן ובפני יהושע.

1. נתבאר על פי משמעות רש"י, שהקרדום והקופיץ של המשנה אין בו אלא ראש אחד. ולדבריו: לשון "לא שנו" אינו נוח כל כך, שהרי אין אנו דנין על הכלים השנויים במשנה,

אלא על כלים אחרים.

אבל המאירי כתב: אין מבקעין אלא בקפיץ והוא כלי שיש בו שני ראשים, אחד רחב כפיץ קרדום ואחד קצר שאין דרכו בכך בחול, ואף הקרדום יש בו שני ראשים אחד רחב ואחד צר אלא שהצד הרחב שבקפיץ קצר כצד הצר שבקרדום, ומתוך כך נאמרו בגמרא שני לשונות: הראשון, הוא שאמרו על זו שבאיסור קרדום:

ומבואר בגמרא שלא היה זה בנין ממש, אלא אבנים סדורות זו על גב זו, ולכן אין איסור דאורייתא לפחות את הבית הזה.

ולפיכך אין הפירות מוקצה, היות שכל דבר שאין בו איסור להשתמש בו אלא מדברי סופרים, והיה הדבר מוקצה רק מחמת אותו איסור, אם נסתלק האיסור הרי הוא מותר, ואין בו דין מוקצה באוכלין [מאירי].

רבי מאיר אומר: אף פוחת ביום טוב [גמרא] לכתחילה את הבית, ונוטל פירות דרך הפחת, וכפי שיתבאר טעמו בגמרא.

גמרא:

שינינו במשנה: רבי מאיר אומר: אף פוחת לכתחלה ונוטל:

קא סלקא דעתין לפרש משנתנו בבית גמור, ולפיכך תמהה הגמרא:

אמאי מתיר רבי מאיר לפחות את הבית?! **והא קא פתח אהלא!** שהרי סתירת אוהל היא זו, והאיך מותר לסתור ביום טוב?!

אמר תירץ רב נחומי בר אדא, אמר שמואל: משנתנו אינה עוסקת בבית גמור העשוי לבנים מחוברות בטיט, אלא באוירא דלבני [אבנים סדורות זו על גב זו], שאין טיט ביניהם. ואפילו לדעת חכמים אין איסור בסתירתם אלא מדרבנן, ולדעת רבי מאיר מותר, כי אין בו איסור סתירה כלל. (2)

ועדיין תמהה הגמרא: **איני**, הרי אין הדבר כן! כי אף שמשום סתירה אין באוירא דלבני, יש לאוסרם בטלטול משום מוקצה

דהאמר רב נחמן: **הני ליבני דאייתור מבניינא**, לבנים שנשארו מבניית בנין, שרי מותר לטלטולינהו בשבתא, הואיל וחזי למזגא עלייהו, ראויים הם להשען עליהם.

אבל אם שרגיניהו [סדרן ללבנים הללו זו על

לא שנו אלא בנקבות שלו. רצה לומר, צד הרחב. אבל בזכרות, רצה לומר, הצד הקצר, מותר. וקפיץ מותר בכל צדדיו, שאף הרחב שבו כצד הצר שבקרדום.

והקשה: פשיטא, דהא בקפיץ תנן דשרי וודאי אפילו בצד רחב שרי דאלמא קרדום נמי דהוה ליה זכרות דידיה כנקבות דקפיץ מותר מיהא בזכרותו. ותירץ: מהו דתימא וכו', וללשון זה הצד הצר שבקרדום מותר וקפיץ משני צדדיו מותר.

ובלשון אחרון שנו שמועה זו על היתר שבקפיץ, כלומר: לא שנו דבקפיץ מותר אלא בזכרותו אבל בנקבותו אסור, והקשה: פשיטא דהא בקרדום תנן דאסור כלומר אף בצד הצר

שבו וצד הצר שבו הוה ליה כרחב שבקפיץ, ותירץ: מהו דתימא וכו', ולדכת זה כל צד שבקרדום אסור ואף הקפיץ בצד הרחב שבו.

2. כן פירש הרע"ב, וכן נראה מלשון הר"ן שכתב: רבי מאיר אומר וכו', דכיון דמדרבנן בעלמא הוא דאסור לפי שאינו אלא סודר לבנים בלא טיט ולא מתסר אלא משום טלטול, משום שמחת יום טוב התירו. וכן הוא לשון המאירי שכתב: ורבי מאיר אומר אף פוחת לכתחילה, שאין כאן איסור גמור אף מדברי סופרים, אלא סרך איסור מחמת מוקצה.

אמנם בצל"ח מבואר, שרבי מאיר יש בו משום איסור סתירה, אלא שהתירו משום שמחת

אבל לא מפקיע, אין לו לפרום את שזירת החבלים כדי לפתוח את הדלת.

ולא הותך את החבלים בסכין.

הואיל ומעשה סתירה הוא, ויש איסור במלאכת "סתירה" בכנין שבקרקע.

אבל חותמות שבכלים [חבלים הקושרים את דלתות הכלים], הרי זה מתיר את קשריהן, ואף מפקיע וחותך את החבלים, ואין חושש לאיסור סתירה, היות ואין תורת מלאכת סתירה בכלים.

ואחד שבת ואחד יום טוב מותר להפקיע ולחתוך חותמות שבכלים, ואסור לעשות כן בחותמות שבקרקע.

מיתבי על דברי שמואל, האוסר להפקיע ולחתוך חותמות שבקרקע אפילו ביום טוב:

שהרי למדנו בכרייתא: חותמות שבקרקע — הרי זה מתיר בשבת, אבל לא מפקיע ולא הותך.

אבל ביום טוב מתיר, ואף מפקיע וחותך.

ומשום שהחותמות הקשורים אין בהם משום סתירה דאורייתא, ורק בשבת החמירו חכמים ולא ביום טוב, משום שמחת יום טוב, שהרי הותר בו צורך אוכל נפש. ותיקשי לשמואל, שאסר ביום טוב? (3)

גבי זון — ודאי אקצינהו! שגילה לנו דעתו שמקצה אותן לבנין, ואסורים הם משום מוקצה.

ואם כן, איך מתיר רבי מאיר לטלטל את הלבנים?

אמר תירץ רבי זירא: ביום טוב אמרו!

רק ביום טוב התיר רבי מאיר לפחות, הואיל ועושה כן משום שמחת יום טוב, כדי לאכול את הפירות. והרי מלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב, ולכן הותר בו גם טלטול מוקצה לצורך אכילת האדם.

אבל לא התיר רבי מאיר בשבת. וכדברי רב נחמן, שאסורים האבנים בטלטול משום מוקצה.

ומסייעת הגמרא לתירוצו של רבי זירא מברייתא:

תניא נמי הכי: רבי מאיר אומר: אף פוחת את כותל הבית לכתחלה, ונוטל את הפירות. אך רק ביום טוב אמרו להתיר, אבל לא בשבת, מפני שהאבנים מוקצים הם.

אמר שמואל: חותמות שבקרקע, כגון דלתות של פתחי בורות או מערה, הסגורות על ידי חבלים, שקושרים את הדלתות — הרי הוא מתיר את קשריהם כדי לפתוח את הדלתות, הואיל ואין הקשר הזה קשר של קיימא, שהרי עומד הוא להתירו בכל פעם שפותח את הדלת.

יום טוב.

ופשטות הסוגיא בסמוך משמע, שלא הוצרכה הגמרא לומר "ביום טוב אמרו" אלא משום טלטול, אבל משום סתירה לא הוצרכה הגמרא

לטעם זה, וזה כדברי הראשונים.

3. לשון רש"י הוא: אלמא חותמות הקשורים אין בהם משום סתירה מדאורייתא, ובשבת

ומשנינן: **הא**, ברייתא זו המתירה להפקיע ולחתוך ביום טוב — **מני?** — **רבי מאיר** **היא**, דאמר במשנתנו: **אף פוחת** בית העשוי מאבנים סדורות זו על גב זו **לכתחילה**, ונוטל פירות.

ופליגי **רבנן עליה**, וכמו ששנינו במשנתנו לדעת תנא קמא.

ואנא דאמרי — **כרבנן** אמרתי.

ואכתי תמהינן: **ומי פליגי רבנן עליה** דרבי מאיר **בחותרמות שבקרקע**, ואוסרים לסותרם ביום טוב?!

וחתניא: מודים חכמים [שאמרו במשנתנו אסור לפחות את הבית העשוי מלבנים סדורות] **לרבי מאיר** שהתיר בהם את הסתירה, **בחותרמות שבקרקע: שבשבת מתיר, אבל לא מפקיע ולא חותך**, ואילו **ביום טוב מתיר ואף מפקיע וחותר?**!

הרי למדנו שאף לחכמים מותר ביום טוב, ודלא כשמואל?

לב-א ומשנינן: **הוא**, שמואל, האוסר להפקיע ולחתוך בחותרמות שבקרקע אפילו ביום טוב — **דאמר כי האי תנא**.

דתניא בהדיא כדבריו:

חותרמות שבקרקע: מתיר את קשריהן, אבל לא מפקיע, ולא חותך — **אחד שבת ואחד יום טוב**. וכדברי שמואל.

וחותרמות שבכלי: **בשבת** — **מתיר, אבל לא מפקיע ולא חותך**.

ואילו **ביום טוב** — **מתיר, ואף מפקיע וחותר**.

ואכתי תמהינן אדשמואל: אמנם **תרצת** לך **רישא** של דברי שמואל, לענין חותרמות שבקרקע, שדבריו הם כדברי הברייתא.

אלא סיפא של דברי שמואל, שאמר חותרמות שבכלים אף בשבת מפקיע וחותרך — **קשיא** מהברייתא שהבאנו עתה, שהרי מבואר בה כי בשבת אסור להפקיע ולחתוך אפילו חותרמות שבכלים.

ומשנינן: לעולם אפשר לתרץ כשמואל, שאין איסור סתירה בחותרמות שבכלים אפילו בשבת. והברייתא האוסרת לעשות זאת בשבת, לא משום איסור סתירה הוא, אלא משום האיסור שבטלטול הסכין הדרוש לחיתוך, וכפי שיבואר מיד. אבל אם יכול להפקיע ולנתק ביד, מותר לו לעשות זאת גם לדעת התנא בברייתא.

והא **מני** ברייתא זו האוסרת טלטול הסכין — **רבי נחמיה היא!**

דאמר רבי נחמיה: **כל הכלים, אין ניטלין בשבת אלא דרך תשמישן**.

וכאן, הרי אין דרך השימוש בסכין לחתוך בו הכלים, ולפיכך אסור לטלטלו לצורך זה.

מדרבנן הוא דאסור.

משמע מלשונו, דפשיטא לגמרא שאם אינו אלא סתירה מדרבנן הרי זה מותר ביום טוב, אלא דשמואל דאסר משום דסבירא ליה שהיא

סתירה מדאורייתא.

אמנם צריך ביאור לפי זה, מאי משני הגמרא הא רבי מאיר הא רבנן, וצריך תלמוד. וראה רש"י עירובין לה א ד"ה ובעי, שכתב